

Nr 334

Av herrar **Rubin** och **Sjöholm**, *angående valmetoden vid 1968 års val till riksdagens andra kammare.*

I länder med parlamentariskt styrelseskick utses folkrepresentationen antingen genom majoritetsval eller genom proportionella val.

Renodlas dessa valformer, genom att ett helt land får fungera som en enda valkrets, medför majoritetsval att endast majoriteten blir företräd i folkrepresentationen och proportionella val att varje i valet deltagande parti får samma procentuella andel av antalet platser i folkrepresentationen, som de för partiet avgivna giltiga rösterna utgör av alla i hela landet avgivna giltiga röster.

I denna mening renodlade majoritetsval förekommer icke någonstans i världen, och ej heller torde något land med parlamentariskt styrelsesätt på allvar kunna överväga att anta en sådan valform. Renodlade proportionella val torde icke heller förekomma i något land men har ofta övervägts, bl. a. i vårt land.

I vårt land tillämpas sedan lång tid tillbaka proportionella val såväl vid själva riksdagsmannavalen som vid de kommunala val, då de landstingsmän och stadsfullmäktigeledamöter utses, som skall välja ledamöter till riksdagens första kammare. De former av proportionella val som för närvarande brukas vid dessa tillfällen är den s. k. d'Hondtska metoden vid själva förstakammarvalen och den s.k. jämkade uddatalsmetoden vid övriga val.

Ingen av dessa båda metoder leder ens tillnärmelsevis till de resultat som skulle erhållits vid ett renodlat proportionellt val. Ibland blir de skillnader som framkommer så väsentliga, att valresultatet, i stället för att återspegla väljaropinionen, kommer i uppenbar strid mot den folkvilja, som manifesterat sig i valhandlingen. Så var t. ex. fallet vid 1958 års val till andra kammaren. Högern, centern och folkpartiet samlade vid detta val 50,4 % av rösterna. De hade följaktligen tillsammans majoritet bland väljarna och skulle vid en renodlat proportionell valmetod ha fått 50,4 % av mandaten, dvs. 116 av de 231 mandaten. Valresultatet blev i själva verket att det blev socialdemokraterna och kommunisterna, som med tillsammans 49,6 % av rösterna fick de 116 mandaten och därmed en majoritetsställning i kammaren. Det förefaller oss uppenbart, att en valmetod, som kan leda till sådana mot den genom valet uttryckta folkviljan direkt utmanande resultat, är en valmetod som snarast bör ersättas av en ny och bättre metod.

Bihang till riksdagens protokoll 1967. 4 saml. Nr 334—343

Det torde beträffande alla val, som direkt eller indirekt påverkar riksdagens sammansättning, finnas en överväldigande opinion bland väljarna för att valresultatet så korrekt som möjligt skall återspegla partiernas verkliga styrka mätt efter den procentuella andel, som varje parti erhållit av alla giltiga röster som avgivits i hela riket. En ny valmetod måste respektera denna inställning hos väljarna och bör följaktligen vara renodlat proportionell.

Som ytterligare krav på en ny valmetod bör uppställas att valresultatet för varje parti så korrekt som möjligt skall återspegla *dels* den regionala fördelningen inom landet av de röster som partiet erhållit, *dels* inom varje region (valkrets) den faktiska fördelningen av partiets röster mellan de olika listor som partiet framträtt med inom regionen (valkretsen).

En ny metod, som vid val till en helt folkvald riksdag torde fylla samtliga dessa anspråk, leder till följande ändrade förfaringsätt vid själva röstsammanräkningen.

Man börjar med att konstatera hur stor procentuell andel varje parti fått av samtliga giltiga röster som avgivits i hela riket. Därpå fördelar man alla mandaten i riksdagen — vars antal kan fixeras till 230 — mellan partierna efter dessa procenttal. Den inbördes företrädesrätten till det eller de enstaka mandat, på vilket eller vilka flera partier kan göra anspråk genom att de erhållit en bråkdel av ett mandat, avgöres med ledning av dessa bråkdelars storlek.

Sedan man på detta sätt fastslagit hur mandaten i riksdagen skall fördelas mellan partierna, räknar man ut för varje parti, som fått något mandat, hur stor procentuell andel av partiets hela röstetal som belöper på varje valkrets. Därpå fördelas partiets mandat mellan valkretsarna efter dessa procenttal.

Slutligen räknar man ut för varje parti, som erhållit något mandat i en valkrets, hur stor procentuell andel av partiets hela röstetal i valkretsen som belöper på varje särskild lista. Därpå fördelas partiets mandat i valkretsen mellan de särskilda listorna efter dessa procenttal.

Enligt vår mening skulle man med denna nya valmetod råda bot på de brister, som vidlåder de valmetoder som hittills utnyttjats vid val till andra kammaren.

Den folkvalda riksdagen skulle bli folkvald i ordets egentliga betydelse. Den skulle ge en riktig bild av partiernas verkliga styrka. Varje partis mandat skulle fördelas mellan valkretsarna efter det antal röster som verkligen avgivits för partiet inom respektive valkretsar. Inte som nu efter en nyckfull sammansmältningsprocess valkrets för valkrets av å ena sidan partiets styrka jämfört med andra röstande partiers styrka och å andra sidan röstskolkets relativa omfattning. Slutligen skulle ett partis mandat

för en viss valkrets bli fördelade mellan partiets olika listor i valkretsen efter det antal röster, som verkligen avgivits på respektive listor.

Att den nya metoden kan sägas gynna uppkomsten av nya partier är obestridligt. Den kan emellertid leda till att de redan existerande partierna tvingas bli mer lyhörda för väljarnas krav på förnyelse och aktivitet inom svensk politik. Tillämpas den nya metoden, torde emellertid uppkomsten av ett nytt parti, som bryter sig ut ur ett redan existerande parti, icke innebära någon försvagning av det nya och det gamla partiets samlade front utåt i sådana politiska frågor, där de fortfarande hyser samma åsikt. Med den nya metoden ger ju nämligen redan mindre än en halv procent av det totala antalet röster i hela riket utdelning i form av ett mandat, varför risken för s. k. »bortkastade» röster genom tillkomsten av utbrytarpartier kan lämnas ur räkningen.

Den nya metoden synes väl avpassad för att kunna tillämpas vid utseende av en blivande enkammarriksdag, byggd på direkta val. Eftersom ett framtida beslut om införandet av en sådan enkammarriksdag synes sannolikt, bör det vara värdefullt att redan nu under nuvarande ordning vinna erfarenhet av hur den nya metoden verkar i praktiken. Detta kan ske genom att den nya metoden i modifierad form tages i bruk vid 1968 års val till andra kammaren. Härför krävs emellertid att i god tid före detta val genomföres sådana ändringar i nuvarande lag om val till riksdagen, att denna lag kommer att föreskriva att den ovan angivna nya valmetoden i modifierad form skall tillämpas vid 1968 års val till andra kammaren.

Att den nya valmetoden måste underkastas vissa modifikationer för att kunna tillämpas redan vid 1968 års val till andra kammaren beror på att bestämmelserna i riksdagsordningen § 15 lägger hinder i vägen för ett fullständigt genomförande av metoden. Den föreskriver nämligen att varje valkrets skall ha ett visst antal mandat.

En metod av detta slag skulle innebära att full proportionalism genomfördes i Sverige. Att så sker synes vara ett demokratiskt likställighetskrav. Varje röst bör ha samma värde, oavsett om den lägges på ett stort eller ett litet parti. Även andra metoder kan tänkas föra till målet. Riksdagen bör emellertid nu taga ställning till huvudfrågan och genom Kungl. Maj:t från grundlagsberedningen infordra förslag till ändringar av lagen om val till riksdagen, som Kungl. Maj:t kan förelägga riksdagen redan 1967.

Med åberopande av det ovan anförda hemställer vi,

att riksdagen måtte i skrivelse hos Kungl. Maj:t hemställa om framläggande till innevarande års riksdag av proposition om sådana ändringar i lagen om val till riksdagen att denna lag kommer att föreskriva att vid 1968 års

val till riksdagens andra kammare skall tillämpas en genomförd proportionell valmetod.

Stockholm den 18 januari 1967

Bertil Rubin (mbs)

Sten Sjöholm (fp)
